

**BUSBECQ MEKTUPLARI İLE ARİFİ SÜLEYMANNAMESİ
TASVİRLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI: KANUNİ DÖNEMİ
OSMANLI KÜLTÜR VE SANATI****COMPARISON OF THE BUSBECQ LETTERS AND ARİFİ
SULEYMANNAME DEPICTIONS: KANUNİ PERIOD OTTOMAN
CULTURE AND ART**

*Başak Burcu TEKİN**

Özet:

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarında Habsburg İmparatorluğu'nun elçisi olarak gelen Bubsbecq'in mektupları ile Arifi tarafından yazılmış *Süleymanname* el yazmasının resimleri karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Busbecq mektupları 1555-1562 arası Kanuni saltanatını anlatmaktadır. Süleymanname ise 1520-1555 arası olayları konu edinmektedir. Bubsbecq anlatılarından seçilen bölümler Süleymanname'den seçilen resimler eşliğinde kültür ve sanat tarihi açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kanuni, Busbecq, Minyatür, Kültür, Osmanlı, 16. Yüzyıl.

Abstract:

Letters of Busbecq who served as ambassador of Habsburg Empire during reign of Suleyman the Magnificent and pictures of *Süleymanname* manuscript written by Arifi will be analyzed comparatively. Busbecq letters report the reign of Kanuni during 1555-1562. Süleymanname narrates event during 1520-1555. Sections chosen from Busbecq narratives were analyzed in the sense of culture and art history together with depictions from Süleymanname.

Key words: Kanuni, Busbecq, Miniature, Culture, Ottoman, 16th Century.

Giriş

Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarına ilgi o dönemden itibaren başlamış, yerli ve yabancı dönem kaynaklarında Kanuni'nin saltanat yılları değerlendirilmiştir. Bu çalışmada Kanuni döneminden iki farklı kültüre ait

* Yrd. Doç. Dr., Melikşah Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü – Kayseri
btekin@melikshah.edu.tr

eser karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bu eserlerden biri Habsburg İmparatorluğu'nun Osmanlı topraklarına gönderdiği elçisi Bubsbecq tarafından kaleme alınan mektuplardır. Diğer eser ise Kanuni döneminde Arifi tarafından kalem alınmış *Süleymanname* isimli tarihi konulu resimli el yazmadır. Busbecq 1555-1562 arası dönemi anlatırken, *Süleymanname*'nin metni 1520-1555 arası zamanı konu edinmektedir. Bu çalışmada ordu, Bubsbecq anlatılarından seçilen saray hayatı ve siyaset, elçi kabulleri, kaftanlar ve renkler gibi konular *Süleymanname* resimleri eşliğinde kültür ve sanat tarihi açısından değerlendirilmiştir.

1. Arifi *Süleymanname* ve Resimleri: Osmanlı Gözünden Kanuni Dönemi

Süleymanname'nin yazarı Fetihullah Çelebi (Arifi), aslen Safavili bir şair ve alimdir¹. Sultan Süleyman için İran şahname geleneği tarzında kaleme aldığı beş ciltlik *Şahname-i Al-i Osman* isimli eserinin beşinci cildi *Süleymanname* olarak anılmaktadır. *Süleymanname*'de Kanuni Sultan Süleyman'ın 1520'de tahta çıkışından 1555'e kadar ki dönemi anlatılmaktadır. Yazılı anlatım, dönemin nakkaşları tarafından gerçeklik algısı korunarak yapılmış 69 adet resim ile desteklenmiştir.² Bu açıdan beş ciltlik *Şahname-i Al-i Osman*, tarihi konulu resimli eserler içinde önemli bir yere sahiptir (Atasoy, 1966-69, s. 167). *Süleymanname* içindeki tasvirler görsel belge niteliğindedir (Bakırer, 1999, s. 125).

Arifi, eserini tümünden tamamlayarak Kanuni'yi sunmak yerine yazdıkça Sultan'a sunmayı tercih etmiştir (Eryılmaz Arenas-Vives, 2010, s. 38). Kanuni Sultan Süleyman, *Şahname-i Al-i Osman* adlı eserden öyle hoşnut kalır ki özel hattat ve nakkaşlardan oluşan bir ekibi projeye dahil ederek şahnameci ve ekibi için Topkapı'da yeni bir yapının inşa edilmesi emrini vermiştir (Atıl, 1986, s. 55; Tanındı, 1996, s. 26). Beşinci cild *Süleymanname*, *Şahnâme-i Al-i Osman*'ın diğer dört cildine göre orijinal yeri olan Topkapı Sarayı Hazine koleksiyonunda kalmış tek cildir (TSM. H.1517) (Adıgüzel Toprak, 2007, s. 46; Eryılmaz Arenas-Vives, 2010, s. 50-52)³. Kolofonunda, Ali bin Emir Bey Şirvanî'nin hattı ile 965 yılı Ramazan ayı ortasında (Haziran sonu, Temmuz başı 1558) tamamlandığı yazılıdır

¹ Fetihullah Çelebi (Arifi)'nin Osmanlı topraklarına nasıl ve ne zaman geldiği ise tartışmalıdır. Arifi ile ilgili detaylı bilgi için bakınız (Eryılmaz Arenas-Vives, 2010, s. 24; Atıl, 1986, s. 55; Woodhead, 1983, s. 159; Fleischer, 1986, s. 30; Yazıcı, 1993, s. 71).

² Osmanlı minyatür sanatında tarihi konulu minyatürlü yazmalar 16. yüzyılın ilk yarısında Kanuni devrinde ortaya çıkmakta ve Osmanlı minyatür sanatının karakteristik bir özelliğini teşkil eden bu gelenek 17. yüzyıl ilk yarısına kadar devam etmektedir (Akalay, 1966-69, s. 102).

³ Birinci cildi Adem peygamberden Nuh peygamber'e kadar peygamberler tarihini konu resim alan *Enbiyanâme*'dir (Tanındı, 1996, s. 26). İkinci cildinde İslamiyet'in yayılışı ve yükselişi, üçüncü cildinde ilk Türk hükümdarları ve Selçuklular anlatılmaktadır (Adıgüzel Toprak, 2007, s. 45). İkinci ve üçüncü ciltler kayıp durumda olması, bu iki cildin belki de tamamlanmadığı fikrini doğurmaktadır (Atıl, 1986, s. 59; Eryılmaz Arenas-Vives, 2010, s. 50). *Osmannâme* adını alan dördüncü cilt Osman'ın tahta geçişi ile başlayıp Ankara savaşı ile bitmektedir (Özel Koleksiyon ve beşinci cild Süleyman Sultan'ın hayatını içeren *Süleymanname*'dir (Atıl, 1986, s. 56).

(Atıl, 1986, s. 56; Çağman, 1989, s. 36). *Süleymanname*, 617 varak olarak her bir varak dört sütun on beş satır nestâlik hat ile yazılmıştır ve 37 x 25.4 cm. boyutundadır.

2. Busbecq ve Mektupları: Avusturyalı Kaleminden Kanuni Dönemi

Ogier Ghiselin Busbecq kökleri çok eskilere inen asil bir aile olan Flanderli Bubsbecq ailesinin üyesi II. George Ghiselin oğlu olarak 1522’de doğmuştur ve önce Louvain’de sonra sırasıyla Paris, Bologna ve Padua’da tahsil görmüştür (Sarton, 1942,s.557-558). Kendisine 1554 yılında daha 32 yaşında iken Osmanlı topraklarına elçi olarak gitme görevi verilmiştir. Bu kadar genç yaşta elçilik gibi önemli bir görevin verilmesinde Osmanlılara elçi olarak gitmenin tehlikeli görülmesinden ötürü Habsburg İmparatorluğu’nda isteklilerin olmayışı da etkindir (Sarton, 1942, s. 558). Busbecq anlatılarında da belirttiği gibi kendisinden önceki elçi Maluezzi, Rüstem Paşa’ya verdiği bilginin yanlış çıkması üzerine malı mülkü elinden alınarak, iki yıl süre ile hapis edilmiş ve bu hapis hayatı sonucu hastalanarak vefat etmiştir (Busbecq, 2004, s. 9). Bu son olay bir korku yaratmıştır. Tüm bu korku atmosferinde esasen Busbecq mutludur. Bu konudaki düşüncesini “*Korktukları için veya daha başka sebeplerle benimle birlikte İstanbul’a gitmeye cesaret edememiş olan birçok kişi, şu anda oradan dönmüş olmak için neler vermezdi.*” (Busbecq, 2004, s. 53) şeklinde açıklamaktadır. Busbecq İstanbul’a 20 Ocak 1555’te varmış ve burada bir yıldan az bir süre durduktan sonra evine dönmüş ise de kısa bir süre sonra, bu sefer yedi yıllığına, ikinci kez elçi olarak atanmıştır (Sarton, 1942, s. 559). 1562 yılında İstanbul’dan ayrılmıştır. Osmanlı topraklarında yaptığı elçilik görevi ona önemli bir statü kazandırmış ve 1582-85, 1589-90 yılları arasında yine Fransa’da büyüyen kaos ile ilgili bilgilendirme görevini üstlenmiştir (Sarton, 1942, s. 560). Fransa’da gittikçe artan kaos ortamından uzaklaşmak ve ülkesine dönmek için izin almışsa da 28 Ekim 1592 yılında Rouen’de memleketine dönüş yolunda vefat etmiştir (Von Martels, 1994, s. 142). Aile mezarlığında kendisinin 1559 yılında büyük babası anısına yaptırdığı anıt mezara kalbi defn edilmiştir (Sarton, 1942,s. 560).

Busbecq gördüklerini dört mektup halinde anlatmıştır. İlk mektup 1 Eylül 1554, son mektup ise 16 Aralık 1562 tarihlidir. Bu mektuplar Ludovicus Carrio tarafından, diplomatı olan arkadaşı Nicholas Michault’a yazıldığı açıklaması ile Latince olarak 1581 ve 1589 yılında Antwerp’de yayınlamıştır (Von Martels, 1994, s. 143)⁴. Busbecq’in mektupları 1589 Paris basımından sonra çeviriler halinde 1594 Çek ve 1597 Leh dilinde,

⁴ 1582 yılında yayımlandığında kitabın Latince ismi *Itinera Constantinopolitanum et Amasianum ab Augerio Gislenio Busbequo ad solimannum Turcarum Imperatorem C. M. oratore confecta. / ejusdem Busbequo de re militari contra Turcam instituenda consilium* Detaylı bilgi için bk. (Von Martels, 1995, s. 209-21).

1596 Almanca,1610 İspanyolca,1646 Fransızca ve 1652 yılında Felemnkçe olarak yayınlanmıştır (Wunder, 2003, s. 96). İngilizce çevirisi ile 1694 yılında karşılaşılmaktadır (Ingram, 2009, s. 325/106) . Esasen, Busbecq'in mektuplarının çoğu kısmı dönüşünden sonra kalem alınmıştır ve bu eklemelerin 1579 yıllarında olduğu anlaşılmaktadır (Von Martels, 1994, s. 143).

Busbecq'in mektuplarındaki genel üslubun sohbet havasında olduğu görülür. Detaylara önem vererek merak edilen tüm kişi ve olayları, mekanları nakletmektedir. Kültürel farklılıklardan doğan yadırgamalar olmasına karşın, objektif bir tavır sergilemeye gayret göstermiştir. Ancak yine de, Avrupa'da kökenleri oldukça eskiye dayanan "Haçlı Edebiyatı" kaynaklı, Osmanlı ordusunun yenilgi beklentisi ile ilgili yorumları da mevcuttur (Ingram, 2009, s. 326).

3. Karşılaştırmalar

3.1. Kanuni

Dönemin en merak edilen kişiliği olan Kanuni ile ilgili olarak Busbecq elinden geldiğince bilgi vermektedir.

"Süleyman'ın bende bıraktığı izlenimi şöyle anlatayım: Süleyman artık yaşlandığını hesaba katacak durumdadır. Fakat yine de görünüşü, hal ve hareketlerindeki onurluluk gerçekten muazzam imparatorluğun hükümdarı olan bir adama yakışmaktadır. O aşırılığı sevmeyen kendini birçok zevklerden mahrum etmesini bilen irade sahibi bir kimsedir. Gençliğinde bile ağırbaşlılıkla hareket ederdi, şarap içmezdi. Bütün kusuru karısına olan aşırı düşkünlüğü ve dolayısıyla onun tesiri altında kalmasıdır. Bu yüzdendir ki oğlu Mustafa'yı öldürmek konusunda acelece verilmiş bir kararı yerine getirmiştir. Halk onun bu türlü hareketini karsısı tarafından yapılan büyü ile izah ediyor" (2004, s. 47).

Busbecq'in gözlemi Kanuni'nin Şehzade Mustafa'nın idamı ile başlayan, Şehzade Cihangir'in ölümü ile artan ve Şehzade Bayazıt'ın isyanı ile derinleşen bir üzüntü yaşadığı şeklindedir. Bu yorumu *Süleymanname* resimlerinde Osmanlı nakkaşları da paylaşmaktadır. "Şehzade Selim ile Av Sahnesi"nde, Devlet-i Âli Osmanî'nin geleceği için fedakarlık yapmış bir Sultan imgesinden farklı bir Kanuni tasvir edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın baba olarak yaşadığı acı işlenmiştir. Gözleri altındaki çizgiler bu üzüntü halini belirginleştirilmektedir (Atıl, 1986, s. 221) (Foto 1).

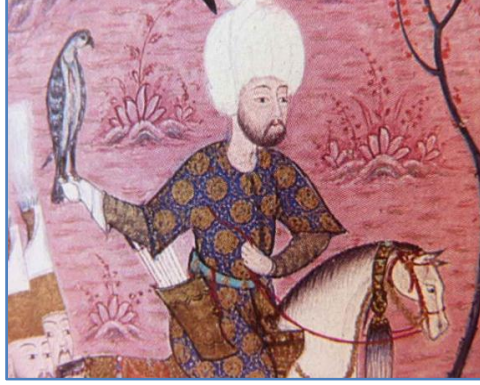

Foto 1. Kanuni Şehzade Selim ile Avda, y.576a (Atıl, 1986, s. 220).

Süleymanname’de Kanuni’nin 1554 yılında sefere çıkışını gösteren bir tasvir bulunmaktadır (y.592a) (Atıl, 1986, s. 226-227). Şehzadelerin ölümü sonrasında gerçekleşen bu seferdeki Kanuni tasviri, daha önceki seferlere çıkan Kanuni tasvirlerinden oldukça farklıdır. Devlet ile oğlu arasında seçim yapmak zorunda kalan ve bu seçimin getirdiği ağır yükü taşımakta zorlanan bir sultan tasviri izleyiciye aktarılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman hafif kambur ve gözlerinin altı çökmüş şekilde resmedilmiştir (Foto 2). Mohaç Seferi’ndeki at üzerinde sefere çıkan genç ve üzüntüler yaşamamış Kanuni tasviri ile kıyaslandığında fark daha iyi izlenmektedir (Foto 7). Busbecq’in son dönemlerinde değişen Kanuni Sultan Süleyman ile ilgili “*Genç oğlanlardan meydana gelen bir oyuncu ve şarkıcı takımını hürmet edilen bir ihtiyarın nasihatı üzerine dağıttı ve o altın ve kıymetli taşlarla işlenmiş çalgı aletlerini ateşe attırdı. Adeti veçhile yemeklerde kullandığı gümüş tabakların da yerini şimdi toprak kaplar aldı.*” yorumu ilgi çekicidir (2004, s. 116). Müzisyenleri dinlerken çok sayıda resmi bulunan Kanuni’nin müzik aletlerini yaktırması olayına şüphe ile bakmak gerekir. Ayrıca, müzik aletlerinin yaktırılması ile ilgili olarak Mahmut Ragıp Gazimihal, daha farklı bir nakil sunmaktadır. Fransa Kralı I.Francois tarafından 1543 yılında imzalanan anlaşma nedeniyle müzisyenlerden oluşan bir grup Osmanlı Devletine gönderilmiş, Kanuni’nin müzisyenleri beğenmekle birlikte nizamsızlık doğurabileceği nedeniyle müzik aletlerini yaktırılmış ve müzisyenlere ikram ve iltifatlarda bulunduktan sonra onları ülkelerine göndermiştir (Alaner, 2011, s. 11). Müzik aletlerin yakılması duygusal bir tepkiden çok siyasi bir tavır olarak gözükmektedir. Ayrıca olay Busbecq gelmeden çok önce gerçekleşmiş olduğundan Busbecq’in burada Kanuni’nin durumunu dramatik bir havaya sokmak adına kendisinin tanık olmadığı ve farklı bağlamdaki bir olayı eklediğini düşünmek daha doğru olacaktır.

Foto 2. Kanuni Ordu ile İlerlerken y.592a (Atıl, 1986, s.226-227).

3.2. Şehzade Mustafa ve Şehzade Bayezid

Bubsecq ile *Süleymanname* nakkaşlarının aynı şekilde düşündükleri bir başka konu ise Şehzade Mustafa'nın ölümüdür. Bubsecq olayı şu şekilde nakletmektedir:

“İran'a karşı girilen savaş dolayısıyla Rüstem başkumandan olarak görevlendirilmiştir. Ordunun başında İran hududuna yaklaştığı sırada aniden durdu ve Sultan'a bir mektup göndererek askerini kandırıldığını Mustafa'dan başka kimseyi istemediklerini zor duruma düştüğünü bildirdi. Bu vaziyette orduyu disiplin altına almak için Sultan'ın bizzat gelmesinin doğru olacağını söylüyordu. Süleyman bu haber üzerine telaşa kapılarak derhal Rüstem'in yanına gitti. Amasya'da bulunan Mustafa'ya mektup göndererek yanına gelmesini, ortaya çıkan fesatla ilişkisi olmadığını ispat ederek kendisini temize çıkarması gerektiğini belirtti.Mustafa en cesurane ve tehlikeli olanı yaptı Amasya'yı terk ederek babasının karargahına gitti. Aslında Süleyman daha İstanbul'dan hareket etmeden evvel oğlunun ölümüne karar vermişti. Hatta dinin gereğini ihmal eder görünmemek için Müftü'nün de fetvasını almıştı” (2004, s. 26).

Osmanlı dünyasında da Sultan'ın Şehzade Mustafa'nın idamı ile ilgili kararını önceden verdiği şeklinde bir düşüncenin varlığını “Kanuni'nin Şehzade Mustafa ile görüşmesi” sahnesinden izleyebilmek mümkündür. 29 Mart 1548 tarihli Tebriz seferi sırasında Şehzade Mustafa ile Kanuni'nin Kayseri'de görüşmesi resimlenmiştir (y.477b) (Atıl, 1986, s. 197). Burada Şehzade Mustafa ile Kanuni Sultan Süleyman aynı fiziksel özelliklerde resmedilmiştir. Şehzade Mustafa'nın babasına benzediği şeklindeki yaygın görüş bu tasvire de yansımıştır. Ön plandaki sazandelere karşı sahnede gergin bir atmosfer vardır. Kanuni bir elinde ok bir elinde yay tutarken sırtı

Şehzade Mustafa'ya dönük yapılmıştır (Foto 3). Busbecq Kanuni'nin kendileri kabulünde “*Teklif düşüncelerimizi ona arz ettik. Ancak davranışlarında bize karşı iyi niyet beslediğine dair bir işaret rastlamadık. Üzerine gayet değeli halılar ve nefis şekilde işlenmiş yastıklar konulmuş alçak bir taht üzerinde oturuyordu. Yanında yayı ve okları vardır*” (2004, s. 43) derken, ok ve yay mevcudiyetinin herkes tarafından kabul gören olumsuz sembolizmine gönderme yapmaktadır. Resimden de anlaşıldığı üzere, Osmanlı nakkaşları Busbecq'in, Kanuni Sultan Süleyman'ın Şehzade Mehmed ile ilgili kararının ani değil önceden verilmiş bir karar olduğu ve Şehzade Mustafa'nın tüm bu süreçte olgunluğunu muhafaza ettiği fikrini paylaşmaktadır.

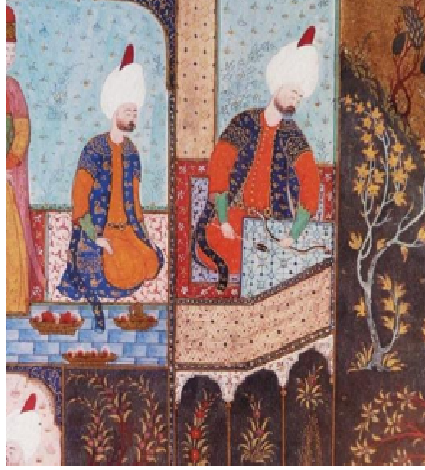

Foto 3. Şehzade Mustafa ile Görüşme y.477b (Atıl, 1986, s. 196).

Kanuni'nin sorun yaşadığı diğer şehzadesi Bayezid'tir. Busbecq Şehzade Bayezid'in çehre yapısı itibarıyla babasına benzemesi etrafının sevgi ve sempatisini kazandığını anlatmaktadır (2004, s. 95). “Kanuni'nin Şehzade Bayezid ile Görüşmesi” sahnesinde Şehzade Bayezid resmedilmiştir (y. 570a) (Atıl, 1986, s. 218-219). Şehzade Bayezid'in Kanuni'ye olan benzerliği konusunda nakkaşlar da aynı görüşte olmalıdır ki Şehzade Bayezid genç olmakla beraber babasına çok benzeyen bir fiziksel yapıda gösterilmiştir (Foto 4).

Foto 4. Şehzade Bayezid ile Görüşme, y.570a (Atıl, 1986, s. 218).

3.3. Av Eğlencesi

Bubsecq'in Kanuni'nin Edirne'de 1557 tarihinde gerçekleşen av eğlencesini “Şehre yakın bir alan su altında bırakılır. Böylece yaban ördekleri vesair av kuşlarının buraya toplanması sağlanır. Sultan bu kuşları yakalamak için doğanlar kullanır. Bunlar öyle güzel terbiye edilmişlerdir ki sahiplerinin kollarından havalanırlar, avlarını kuvvetli pençeleriyle yakalar.” şeklinde nakleder (2004, s. 65) *Süleymanname* içinde de, Kanuni'nin av eğlenceleri resmedilmiştir. Bir sahnede ise, Bubsecq'in anlattığı gibi toplanması sağlanan av hayvanları, av için yetiştirilmiş doğanlar ve bu doğanların nasıl avlandıkları ayrıntılı bir şekilde resmedilmiştir (Foto 5). Tıpkı Busbecq'in anlattığı gibi doğanlardan biri Sultan'ın kolunda iken diğeri av hayvanlarına saldırırken, Kanuni'nin hemen üstünde de av kuşları uçarken gösterilmiştir.

Foto 5. Av Sahnesi y.132a (Atıl, 1986, s. 116).

3.4. Osmanlı Ordusu

Bubsecq'in en çok etkilendiği kurumlardan biri Osmanlı ordusu olmuştur. “*Türk orduları baharda kabaran nehirlere benzer kendilerine engel olan seddi bir noktadan yıkıp geçebilirlerse o yerden boşalır ve önlerine gelen her şeyi silip süpürürler*” şeklinde Osmanlı ordusunu tanımlamaktadır (Busbecq, 2004, s. 17) Ordunun düzeni dışında, “*Bütün ordu aynı üniformayı giyinmişti. Bembeyaz serpuşlar rengarenk elbiseler göze pek hoş görünüyordu.*” türünden açıklamalarında giysilerden de söz eder (Busbecq, 2004, s. 107). Kanuni Sultan Süleyman'ın 1559 yılı Haziran ayının beşinci günü Anadolu'ya geçmek üzere İstanbul'dan hareketini zorluklarla seyreden Bubsbecq bu sefere çıkışı şöyle anlatmaktadır:

“Bu muhteşem ordunun geçişini seyretmek benim için büyük bir zevk oldu. Gurebe ve ulufeciler atları üzerinde ikişerli, silahtarlarla sipahiler ise tek sıra halinde gidiyorlardı..... .. Türk atlarının pek zarif bir görünüşleri vardır. Eyer takımları kıymetli taşlarla gümüş sırma ile işlemeleri iyi cins atlara binmiş süvarilerin ipekli elbiseleri altın ve gümüş sırmalar içinde pırıl pırıl parlar. Bu elbiseler ipek veya atlastan da yapılır. Elbiselerinin renkleri çok çeşitlidir. Kırmızı yeşil, mor... İki taraflarındaki nefis birer kılıfın birinde yay, diğerinde açık renk boyanmış okları bulunur. Kendilerini ok ve diğer vuruşlara karşı koyacak kalkanları sol kollarına bağlanmıştır Süvarilerin arkasında hepsi aynı renk ve biçimde elbiseler giymiş yeniçeriler geçmeye başladı. Bunlar umumiyetle sadece silah olarak tüfek taşırlar... Ellerinde bir de tuğ taşırlar. Sorguçlarından dolayı hareket halinde bir orman görünümü arz ederler. Arkadan yüzbaşlıları, albayları ve en sonunda ata binmiş olduğu halde başkumandanları görünür. Bunların hepsinde rütbelerini belirten işaretler vardır. Daha geride yüksek rütbeli erkan ve paşalar geliyorlar. Sonra özel üniformaları silah ve teçhizatlarıyla Sultan'ın muhafız piyade kuvvetleri geliyor. ...Bunların arkasından Sultan'ın seyisleri idaresinde çok güzel ve gayet süslü atları göründü. Sultan şahane bir atın üzerinde kaşları çatılmış yüzünde sert ve üzüntülü bir ifade olduğu halde geçti. Arkasında ellerinde birisi bir su kabı, diğeri bir kaput üçüncüsü bir çekmece taşıyan iç oğlanları görülmüyordu. Daha da arkada harem ağaları ve oda hizmetçileri yer almıştı. En geride ise iki yüz kadar süvariden ibaret bir birlik alayın artçılığını yapıyordu” (2004, s. 99-100).

Başak Burcu Tekin
Busbecq Mektupları ile Arifi Süleymannamesi Tasvirlerinin Karşılaştırması: Kanuni Dönemi
Osmanlı Kültür ve Sanatı
Comparison of the Busbecq Letters and Arifi Suleymanname Depictions: Kanuni Period
Ottoman Culture and Art

Foto 6. Şehzadelerin Ayrılışı y.445a (Atıl, 1986, s. 188-189).

Ordu seferleri ile ilgili Süleymanname içindeki çok sayıdaki tasvir içinden Busbecq'in anlatısına en çok uyanı "Şehzadelerin Ayrılışı" sahnesidir (y.445a) (Atıl, 1986, s. 188-189). Arka planda tıpkı Busbecq gibi sefere çıkışı izleyenler resmedilmmiştir. Her birliğin kendi düzeni içinde ilerleyişi Busbecq'in anlattıkları ile uyuşmaktadır (Foto 6). Busbecq'in Sultan'ın gayet süslü ve şahane bir atın üzerinde oluşu anlatısının Mohaç Seferi'ndeki Kanuni tasviri ile uyuştuğunu belirtmek gerekir (Foto 7).

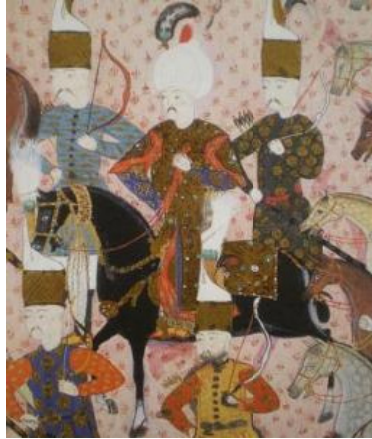

Foto 7. Mohaç Seferi, y.220a (Atıl, 1986, s. 135)

3.5. Yeniçeriler

Busbecq mektuplarında sıkça yeniçerilerden bahsetmektedir.

“Türklerin yeniçeri adını verdikleri piyade askerlerine ilk defa Buda’da rastladım. Sultan’ın toplam 12.000 yeniçerisi vardır.....Topuklarına kadar inen bir elbise giyerler. Başlarına sardıkları sarıgın bir parçası enselerine doğru sarkar. Alınlarına gelen kısım gümüştten dikkörtgen şeklinde yaldızlı ve değerli taşlarla süslü bir parçadır. Beni ikişer ikişer ziyarete geldiler. Odama gidince eğilerek beni selamladıktan sonra adeta koşarcasına yanıma yaklaştılar. Elimi eteğimi öpeceklermiş gibi son derece eğilerek getirdikleri bir demet çiçeği gayet saygılı bir şekilde bana verdiler. Sonra aynı süratle geri geri çekilerek kapıya vardılar ellerini göğüslerinin üstünde kavuşturdular ve başlarını hafif eğip gözlerini yerde sabit bir noktaya diktiler. Kapıya doğru giderlerken sırtlarını bana çevirmemeye bilhassa dikkat ediyorlardı. Zira böyle bir hareket onlara göre saygısızlık demektir. Aslında bunların yeniçeri olduklarını bana söylememiş olsalardı onları bir Türk din adamı bir tarikat dervişi zannedecektim” (2004, s. 13).

Süleymanname içinde de çok sayıda yeniçeri tasviri bulunmaktadır. Bubsbecq’in anlatısına en çok uyan yeniçeri tasvirlerinden biri “Mahkumların İdam Edilişi” sahnesinde karşımıza çıkar (y.38a) (Atıl, 1986, s. 108-109) Sol aşağı köşede, ayaklarına kadar inen uzun kaftanları ile bir parçası enselerine kadar sarkan ve alınlarına gelen kısmı maden olan başlıklı üç yeniçeri tasvir edilmiştir (Foto 8). Bubsbecq’in tavırlarına hayran olduğu ayakta dimdik duran ve ellerini önlerinde kavuşturmuş şekilde gösterilmiş yeniçeriler anlatısının bire bir resimlendiği görülmektedir.

Foto 8. Mahkumların İdam Edilişi y. 38a (Atıl, 1986, s. 108-109).

Bubsecq ayrıca ordu içinde yeniçerilerin görevini “*Yeniçeriler göğüs göğse muharebe etmezler. Tüfek kullanırlar*” şeklinde nakletmektedir (2004, s. 75). *Süleymanname* içinde “Rodos’un Kuşatması” (y.149a) (Atıl, 1986, s. 120-121) ya da Mohaç Savaşı (y.219b-220a) (Atıl, 1986, s. 134-37) gibi savaş sahnelerinde yeniçerinin tüfek ile resmedilmesi Bubsecq’in anlatıları ile eşleşir (Foto 9).

Foto 9. Rodos’un Kuşatması y.149a (Atıl, 1986, s. 120-121).

3.6. Siphahiler

Bubsecq’in Osmanlı ordusu içinde dikkatini çeken diğer bir grup siphahiler olmuştur. Comorn’dan Gran’a olan yolda kendisini karşılayan birliği şu şekilde anlatmaktadır:

“Biraz daha ilerleyince 150 kadar süvarinin etrafımı çevirdiğini gördüm. Hiç beklemiyordum. Göz alıcı renklerle boyanmış kalkanları, mızrakları değerli taşlarla süslü palaları, kar gibi beyaz sarıkları üstünde renk renk sorguçları iyi cins güzel atları ve zarif eyer takımları ile bu Türk atlıları gerçekten müstesna bir görünüş arz ediyorlarErtesi günü Sancak Beyini ziyaret etmem gerektiğini duyurdular. Sancak Beyi buradaki Türk askerlerinin kumandanıdır. Bir sancağı yani bayrak yerine geçen bir sembol süvari birliğinin önünde bir mızrağın ucunda taşınır” (2004, s. 11)

Arifi Süleymanname içinde siphahileri ile oldukça sık karşılaşılır. “Kumandaların Kabul Sahnesi”nde de siphahiler resmedilmiştir (y.189b) (Atıl 1986, s. 128-129). Bu kabul sahnesi 23 Nisan 1526 yılında Macaristan’ı güvence altına almak adına yapılan seferler sırasında 29 Mayıs’da Sofya’daki kampta gerçekleşmiştir (Atıl, 1986, s. 128). Tam ortada kurulu çadır önünde Kanuni Sultan Süleyman kumandanları kabul ederken gösterilmiştir. Arka plandaki tepe tasvirinin sol tarafında duran siphahiler, beyaz sarıkları ve sorguçları, zarif eyer takımları ve sancakları ile

Busbecq'in anlattığı kendisini karşılamaya gelen süvari birliğinin resimlenmiş hali gibidir (Foto 10).

Foto 10. Kumandaları Kabulü y.189b (Atıl, 1986, s. 128-129).

Busbecq atlı askerlerin teçhizatlarını , “*Tam savaş anı olan resimlerde sağ ellerinde yeşil renkli hafif bir mızrak bulunur Bellerinde değerli taşlarla süslenmiş bir kılıç eyerde çelik bir sopa asılıdır* şeklinde anlatmaktadır (2004, s. 99). *Süleymanname*'de “Kalender'in Ölümü” (y.248a) (Atıl, 1986, s. 142-143) ve “Canberdi Gazali'nin Ölümü” (y.63b) (Atıl, 1986, s. 102-103) sahnelerinde mızraklı ve bahsedilen çelik sopa taşıyan sipahiler tasvir edilmiştir.

Süvariler ile ilgili olarak Busbecq, “*Düşmanla yakın muharebeye başlanacağı zaman zırhlar getirilerek süvari kuvvetlerine dağıtılır*” şeklindeki açıklamasını, *Süleymanname* içinde de “Osmanlı ve Avusturya Savaşı” (y.422a) (Atıl, 1986, s. 182-183) ve “İleri Kuvvetlerin Saldırısı” (y.212a) (Atıl, 1986, s. 132-133) sahnelerinde çoğu kez zırhsız yapılan ama savaş anında zırhlarını giymiş sipahileri görebilmek mümkündür (Foto 11).

Foto 11. İleri Kuvvetlerin Saldırısı, y.212a (Atıl, 1986, s. 132-133)

3.7. Okçular

Bubsecq'in ordu içinde olmasa da Osmanlı gündelik hayatında tanık oluğu olaylardan biri de okçuluk ile ilgidir. İstanbul'da yapılan bir okçuluk gösterisini şu şekilde nakletmektedir:

“Türkler ok atmakta fevkalade ustadırlar. ... Kullandıkları yaylar yekpare ağaçtan yapılmış kısa fakat bizimkilere kıyasla çok sağlam ve kullanışlıdır. Hazır bulunan büyük seyirci kalabalığına rağmen yarışma büyük bir ciddiyet ve sessizlik içinde yapılır. Ancak çok talimli okçuların gerebileceği gayet kısa ve pek sağlam yaylar ve özel oklar kullanırlar. Yarışmada birinci gelene yüz havlusuna benzer işlemeli bir mendil armağan olarak verilir. ... İstanbul'un birçok yerlerinde atış meydanları vardır. Bu meydanlarda çocuklar ve delikanlılardan başka orta yaşlı Türkler de toplanırlar” (2004, s. 87-88).

Süleymanname içinde, “Okçuların Gösterileri” isimli bir sahne bulunmaktadır (y.588a) (Atıl, 1986, s. 225). Bu tasvir, Osmanlı sosyal hayatında Busbecq'in de anlattığı gibi okçuluğun ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Burada, Bubsecq'in anlattığı yay tanımlamasından, okun atılış aşamalarına kadar her şeyin resimlendirilmiştir. Aşağı plandaki dört okçu ile okun atılış aşamaları sırasıyla verilmiştir. En arkadaki hazırlanırken, onun önündeki okunu sadaktan çıkarırken, diğeri oku hedefe nişanlamaya hazırlanırken ve en öndeki de oku germiş tam atarken resmedilmiştir (Foto 12).

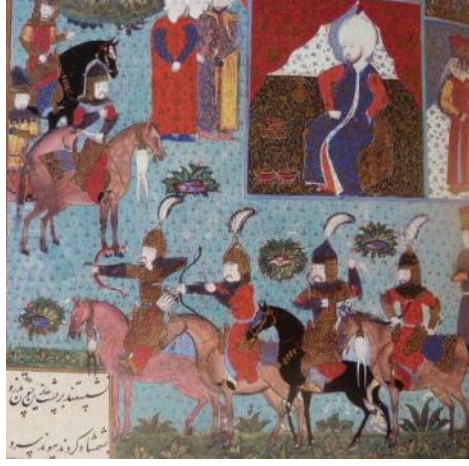

Foto 12. Okçuların Gösterileri y.588a (Atıl, 1986, s.224-225).

3.8. Safevi-Avusturya Elçi Kabulleri

Ferninand tarafından elçi olarak gönderilen Bubeçq Kanuni ile Amasya’da görüşmelerini şu şekilde anlatmaktadır:

“Sultanın huzurundan ayrılırken taleplerimizi yerine getireceğine dair pek az ümidimiz vardı. Amasya’ya gelişimizden bir ay kadar sonra 10 Mayıs günü İran sefiri beraberinde pek kıymetli hediyelerle gelmiştir. İncelikle dokunmuş nefis halılar, işlemeli eyer takımları, gümüş saplı kılıçlar, gayet güzel zarif kalkanlar.. Bütün bu hediyelerin içinde yalnız bir tanesi diğerlerini tamamen gölgede bırakıyordu. Bu bir Kur’an nüshasıdır” (2004, s. 45).

Süleymanname içinde Safevi elçi kabul sahnelerinden biri çok önemlidir. Bu sahne Bubeçq’in uzun uzadıya anlattığı Amasya’ya gelen Safevi elçisinin kabulünü göstermektedir. *Süleymanname* yazarı Arifi Bubeçq’in anlatıları ile uyuşan bir şekilde, Safevi elçisi Ferruhzade Kemaleddin Bey’in bir çok değerli hediyelerle nakletmektedir ve getirilen hediyelerden detaylı bir şekilde bahsetmektedir (y.603a) (Atıl, 1986, s. 232-231). Arifi ile Bubeçq’in sıraladığı Safevi elçisinin getirdiği hediyeler , aşağı planda yeniçeriler tarafından taşınır şekilde resmedilmiştir (Foto 13).

Ayrıca Bubeçq “İranlılara karşı ellerinden gelen misafirperverliği gösteriyorlardı..... Dostlarına ikram ederken noksan hiçbir şey bırakmadıkları gibi düşmanlarını hor görüp alay ederken de en gaddar tavrı takınırlar.” (2004, s. 46) şeklinde Safevi elçisine kendilerinden daha iyi davranıldığı görüşünü paylaşmaktadır. Safevi elçisinin kabulü sahnesinde Kanuni’nin hemen önündeki kaplar ise anlaşmanın sağlandığı ve

kutlamaların az sonra başlayacağını bir işaretidir (Atıl, 1986, s. 231)⁵. Busbecq'in biraz bozularak naklettiği Safevilerin ikramlarla ağırlandığı gerçeğini *Süleymanname* içindeki bu tasvir de doğrulamaktadır.

Foto 13. 1555 tarihli Safevi Elçi Kabulü y.603a (Atıl, 1986, s. 230-213).

Süleymanname içinde daha erken tarihli Safevi ve Avusturya elçi kabullerine bakıldığında, Busbecq'in belirttiği Osmanlı Devleti'nin Safevi elçilerini daha iyi ağırlayarak bir ayrımcılık yaptığının doğruluğu gözlemlenir. Avusturya ile Günz Savaşı sırasında 1532 tarihinde, hem Avusturya elçisi (y.337a) (Atıl, 1986, s. 163) hem de Safevi elçisinin kabul edilişleri resmedilmiştir (y.332a) (Atıl, 1986, s. 160) "Safevi Elçisi Kabulü" sahnesinde (y. 332a) Kanuni ihtişamlı kaftan ile , "Avusturya Elçisi Kabulü" (y. 337a) resminde ise sade kaftan ile gösterilmiştir. Osmanlı diplomasisinde kaftanlar niyeti gösteren sembolizme sahiptir ve bu nedenle de Kanuni'nin sade kaftan ile savaş halindeki Avusturya elçisi ile görüşürken resmedilirken, bezemeli kaftan ile Safevi Elçisi'ni kabul ederken gösterilmiştir (Tekin, 2012, s. 182)⁶.

3.9. Kraliçe Isabella

Süleymanname resimleri içinde kimliği bilinen tek bayan tasviri Kraliçe Isabella'ya aittir. Kraliçe Isabella kucağında oğlu ile birlikte Kanuni'nin huzurunda kabul edilirken resmedilmiştir (y.441a) (Atıl, 1986, s. 186-187) Kraliçe Isabella ile yapılan ittifak, Macaristan'daki Osmanlı

⁵ Transilvanya elçisi Borsos da 1618 yılındaki ziyaretinin iyi geçmediğinin işaretlerini "Sultan'a veda etmeğe gittik ancak saygıyla karşılanmadık. Bize çok düşük kalitede kaftanlar verildi ve yemek ikram edilmedi. Padişah da kötü bir kaftan giymişti." şeklindeki nakletmektedir (Atasoy vd., 2001, s. 33)

⁶ Kaftanların diplomatik sembolizmi ile ilgili daha detaylı bilgi için bk. Atasoy vd., 2001, s. 32-33.

hakimiyeti için önem arz etmektedir. Bubsecq bu önemli ittifakı şu şekilde nakletmektedir:

“İstanbul’a dönüşümden bu yana Macaristan ile ilgili büyük değişiklikler oldu. Hepsini bir bir anlatmak lüzumsuz olduğu gibi ben de bunu arzu etmiyorum. Kral John’un dul eşi Isabella oğlunu da alarak Transilvanya’ya gitti. İmparator Ferdinand ile aralarındaki ittifakı bozmuş ve birleşmeyi red etmişti. Transilvanyalılar Türk gücü karşısında boyun eğmişlerdir. Türkler de durumun kendi lehlerinde gelişmesi üzerine bütün Macaristan’ı zapt etmeye kalktılar” (2004, s. 79).

Bu sahnedeki Isabella tasvirinin Hürrem niyeti ile yapılmış olabileceği ile ilgili görüş mevcuttur (Atıl, 1986, s. 187). Ancak Isabella’nın Osmanlı siyasetinde önemli yeri olan diğer kişilerden bayan olduğu için farklı tutulmamıştır. Burada Kraliçe Isabella’nın kilit bir anlaşma yapılan idareci konumunda görüldüğünü ve *Süleymanname*’deki diğer tüm tarihi kişilikler gibi resmedildiğini düşünmek gerekir.

Foto 15. Kanuni’nin Isabella’yı Kabulü y.441a. (Atıl, 1986, s.186).

3.10. Devşirme Sistemi

Bubsecq, devşirme sistemini doğrudan anlatmasa da Osmanlı kültüründe bu sistemi oluşturan temel anlayıştan söz etmektedir. Busbecq görevlerin dağıtımını anlayışını şu şekilde anlatmaktadır: *“Görev memuriyetler herkesin liyakat seciye kabiliyetine göre bizzat Sultan tarafından verilir. Bunu yaparken ne o şahsın zenginliğine ne nüfuz ve şöhretine ne rica ve dostluklara aldırış edilmez” (2004, s. 44).*

En çarpıcı tanımlamasını ise şu şekildedir:

“Osmanlı kültüründeki başka bir kabul ile ilişkilendirmek yerinde olacaktır. Bu kalabalık mecliste herkes şahsi kabiliyeti ehliyet

ve liyakati sayesinde buldukları mevkilere getirilmişlerdir. Filancanın neslinden geldiği için kimseye diğerinden üstün bir rütbe verilmez .Görev ve memuriyetler herkesin liyakat seçiye kabiliyetine göre bizzat sultan tarafından verilir..... Şahsi kabiliyeti sayesinde herkes en yüksek mevkilere kadar gelebilme şansına sahiptir. Çobanlıktan gelmiş olsalar dahi mazideki durumlarından dolayı bile eksiklik duymadıkları gibi ebeveynlerine ne kadar az borçlu olurlarsa bununla o kadar çok iftihar ederler... Türklerin üstün meziyetlerin kabiliyetlerin doğuştan geldiğine bir miras olarak ecdattan intikal ettiğine inanmazlar. Bunun kısmen Allah vergisi kısmen de say-ü gayretin mükâfatı olduğunu kabul ederler. Nasıl ki bir evlat mutlaka babasına benzemezse güzel sanatlara hesap hendeseye istidat irsî değilse üstün vasıfların seciyenin de babadan oğula geçmeyip Cenabı hak tarafından bahşedildiği kanaatindedirler. Bu düşüncelerin neticesi olarak Türklerde şan ve şöhret yüksek idari mevkiler liyakat ve maharetin mükafatıdır. Tembel ve pısrık olanlar kötü niyetliler için yükselme yolları kapalıdır., bunlar kenarda köşede önemsiz kişiler olarak kalırlar” (Busbecq, 2004, s. 44).

Süleymanname içinde Busbecq’in anlattıkları, peş peşe sıralanmış üç resim ile görsellik kazanmaktadır. Bu resimler eserin baştan ilk üç resmidir. *Süleymanname* Kanuni’nin çift sayfa düzenlenmiş cülûs sahnesi ile başlar, ardından çocukların devşirilmesi ile ilgili bir resim gelir ve sonrasında divân toplantısı yine çift sayfa olarak tasvir edilmiştir. Cülûs ile divân toplantısı arasına çocukların devşirilmesi sahnesinin eklenişi bilinçli bir tercih olmalıdır.

Busbecq’in dediği gibi “*Türkiye’de Türkler arasında bile fertler ancak şahsi meziyet ve kabiliyetleri ile bir değer kazanırlar. Yalnız Osmanlı hanedanı bir istisna teşkil eder. Bu aileden gelenler itibarlı mevkiler elde ederler.*” (2004, s. 22) görev ve memuriyetleri kabiliyetine göre veren Cülûs sahnesinde Kanuni’ye biatlarını sunan devlet adamları tasviri, ayrıcalıklı ferdin Osmanlı hanedanı üyesi sultan olduğu fikrinin resimsel anlatımla sunumudur. Devşirilen çocukların resimlenmesi ile görevin yeteneklere göre kim tarafından nasıl verildiği ile ilgili bilgi tazelenmektedir. Divân toplantısı sahnesinde devşirme geçmişlerine dair gönderme yapıldıktan sonra bu sistemin işlerliği ve olumlu sonuçları çok sayıdaki devlet adamı figürü ile görsellik kazanmaktadır. Osmanlı’da statünün temelini gayret ve eğitim olduğu fikri de böylece paylaşılmış olmaktadır.

Foto 16. Cülüs y.17b-18a (Atıl, 1986, s. 92-93).

Foto 17. Çocukların Devşirilmesi y.31b (Atıl, 1986, s. 95).

3.11. Renkler ve Giysiler

Bubsecq'in en çok dikkatini çeken noktalardan biri de Osmanlı giysileri olmuştur. *"Bizim sade ve ince kumaştan yapılmış gösterişten yoksun kıyafetlerimizi gördükleri zaman hayretle baktılar."* sözü (2004, s. 21) Avrupa ile Osmanlı arasındaki dokumaları farkı ortaya koymaktadır. Giysilerin modellerindeki farklılıkları da ayrıntılı şekilde dile getirmektedir:

"Türklerin elbiseleri topuk kemiklerine kadar uzundur. Bu şekilde giyinmeleri onları daha uzun boylu gösteriyor. Bizimkiler ise öyle kısa ve dardır ki vücudun bütün hatlarını olduğu gibi meydana çıkarıyor. Bu da adamın boyunu kısa, adeta bir cüce gibi gösteriyor" (Bubsecq, 2004, s. 45).

Süleymanname'de Avusturya elçilerin varışı isimli sahnede 1530 tarihinde gelen altı kişilik elçi heyeti resmedilmiştir (y.328a) (Atıl, 1986, s. 158-159). Busbecq'in tarif ettiği şekilde Avusturyalı elçi heyeti kısa ve dar; Osmanlılar ise uzun kıyafetler içinde gösterilmiştir (Foto 19).

Foto 18. Avusturya Elçilerin Varışı y.328a (Atıl, 1986, s. 158-159).

Busbecq giysilerde kullanılan renkler ile de ilgili yorumlar getirmiştir.

“Şimdi tekrar başları sarıklı bu kalabalığı seyredelim. Bembeyaz ipekli kumaşlara bürünmüşler. Bir renk ve parlolu cümbüşü .Altın gümüş, ipek ve saten parlaltısı her tarafta gözerimizi alıyor. Bu manzarayı kelimelerle anlatmak çok zor. Bugüne kadar böyle güzel manzara görmediğimi itiraf etmek isterim. Bu kadar zengin ve göz alıcı görünüş içinde dahi bir sadelik ve tutumluluk dikkati çekiyordu. En yüksek mevkileri işgal edenlerle derece derece alt kademelerdeki memuriyetlerin sahipleri hemen aynı biçimde elbiseler giymekteydi. Oysa bizde böyle midir?” (Busbecq, 2004, s. 44-45).

Bu noktada Cülûs ve Divân sahnelerindeki kalabalık devlet erkânı tasvirinin Busbecq'in anlatısı ile uyduğu görülmektedir. Bütün kademelerdekilerin hemen hemen aynı kalitede renkli ve ipekli giysileri Busbecq'in belirttiği altın, gümüş ve ipek parlaltısının resme dökülmüş halidir (Foto 16, 17). *Süleymanname* içindeki diğer resimlerde Osmanlı kaftanlarının farklı desenlerde olsalar da ortak özelliği çok renkli oluşlarıdır⁷. Busbecq Osmanlı kültüründe renk algısını şu şekilde nakletmektedir:

“Türkler siyah rengi hiç sevmeyiz. Onu uğursuzluk telakki edeler. Bizleri siyah elbiseler içinde gören paşalar hayretlerini açığa vurarak şikayette bulunmuşlardır. Türkiye'de siyah renkli elbise ile sokağa çıkan hiç kimseye rastlayamazsınız. Ancak, mühim bir para

⁷ Süleymanname içindeki kaftan tasvirleri için bk. Tekin, 2012, s. 167-191.

kaybına veya ağır bir felakete uğramış olanlar müstesna dediğim gibi yeşil giyinmek kibarlık alametidir. Fakat harp zamanında bu renk ölüm işareti sayıldığından sarı, mavi, mor ve beyaz vs. renkler daha uğurlu kabul edilir” (Busbecq, 2004, s. 39)⁸.

3.12. Resim Geleneği

Osmanlı kültüründe resim geleneğinin, büyük boyutlu alanlardan çok kitap sayfaları içinde kendine yer bulduğu ile ilgili kabule karşın Busbecq’in anlatısı oldukça dikkat çekicidir. Mozaik şeklinde büyük boyutlu bir resimden söz etmektedir.

“Sultanın köşklerini gezip görmem için bana izin verdiler. Bu köşkler birer zevk ve sefa yuvasıdır. Bir tanesinin kapısı üzerinde selim ile İran Şahı İsmail arasında geçen o meşhur muharebenin mozaikle işlenmiş çok canlı bir resmini gördüm” (Busbecq, 2004, s. 33).

Bu nakildeki şüpheleri giderecek resim Süleymanname içinde bulunmaktadır “Belgrad’ın Kuşatması Sahnesi” çift sayfa düzenlenmiştir (Atıl, 1986, s. 108b-109a). Resmin 109a sayfasında Kanuni tahtında oturmuş kuşatmayı izler şekilde gösterilmiştir. Arka plandaki karargâhta bir çadır dikkat çekicidir. Çadırın üstünde ve tüm yüzeyi kaplayacak şekilde, atlı bir asker ve bir ağacın sol tarafında arslanın yer aldığı tasvir bulunmaktadır. Busbecq’in büyük boyutlu duvardaki mozaik tasviri anlatısından sonra tüm detayları ile bu kadar büyük boyutlu figürlü kompozisyonun işlendiği bir çadırın kullanışı Osmanlı resim anlayışına farklı yorumlamalar getirmektedir.

⁸ Busbecq’in ipekli kumaşlar dışında renklerini anlattığı diğer çeşit sof kumaşlardır. “Keçilerin tüylerinden yapılan kumaşların nasıl boyandığını Ankara’da gözlemlemiş olduk. Bir baskı aleti ile üzerine devamlı olarak dökülen sudan faydalanarak devamlı çizgiler halinde kumaşlara harelere kazandırılıyor..... Süleyman bile bu kumaştan bilhassa yeşil rengi olanı kullanır. Muhammed son yıllarında yeşil renk kumaşlar giyindiği için bu renk Müslümanlar arasında pek tutunmuştur” (Busbecq, 2004, s. 38-39).

Foto 20. Belgrad'ın Kuşatması y.109a (Atıl, 1986, s.108b-109a).

Sonuç

Bubsecq mektupları ile *Süleymanname* resimleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde çıkan en çarpıcı sonuç her iki kaynağın da oldukça objektif ve doğru nakillerde bulduklarıdır. Busbecq *Süleymanname* nakkaşları ile görüşmemiştir, *Süleymanname* nakkaşları da Bubsecq mektuplarını okumuş olamazlar. İlgili çeken nokta her iki eserin ortak bilgiler dışında ortak yorumlara da sahip olmasıdır. Özellikle Şehzade Mustafa ve Bayezid ile ilgili Busbecq yazınsal olarak, Süleymanname nakkaşları resimsel olarak ortak yorumlamalar yapmış olması, gerçekliği tartışmalı olan genel kabulün etkisini de göstermektedir. Ayrıca her iki eser, memnun edilmeyi bekleyen iki hükümdar için ortaya çıkarılmıştır. Bubsecq'in bu gerçeği kimi zaman hiçe sayan tespitleri bulunmaktadır. *Süleymanname* nakkaşları da kimi zaman benzer bir tavır sergilemiştir. Süleymanname, Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile yapılan ve ona takdim edilecek ayrıcalıklı bir eserdir. Şehzade Mustafa'nın ölümü ve hatta sonrasında Kanuni'nin durumu ile ilgili ciddi yorumlar içeren tasvirler yapabilmiş olmaları dikkat çekicidir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel Toprak, F. (2007). *Arifi'nin Süleymanname'sindeki Resimlerde Saltanata İlişkin Simgeler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları.
- Akalay, Z. (1966-68). Tarihi Konuda İlk Osmanlı Minyatürleri. *Sanat Tarihi Yıllığı*, (II), 102-115.
- Alaner, B. A.(2011). *Osmanlı imparatorluğu Batılılaşma Hareketleri İçerisinde Müzik, Müzik Yayınları-Yayıncıları ve Piyano İçin Yazılmış 14 Eser*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Atasoy, N. (1969-70). 1558 tarihli Süleymanname ve Macar Nakkaş Pervane. *Sanat Tarihi Yıllığı*, (III), 167-196.

- Atasoy, N., Denny, W. B., Mackie, L. W. ve Tezcan, H. (2001). *İpek*. Londra: TEB İletişim ve Yayıncılık adına Azimuth Edition.
- Atıl, E. (1986). *Süleymanname The Illustrated History of Süleyman the Magnificent*. Washington D.C.: National Gallery of Art.
- Bakırer, Ö. (1999). The Paintings of the 'Süleymanname': A Source for The Study of Sixteenth Century Ottoman Windows and Architectural Glass. In Ç. Kafesçioğlu & L. Thys-Şenocak, (Eds.), *Abdullah Kuran İçin Yazılar-Essays in Honour Of Aptullah Kuran* (123-141). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Busbecq, O. C. de. (2004). *Türkiye'yi Böyle Gördüm*. (M. F. Topaloğlu, Ed.). İstanbul: Elips Kitap.
- Fleischer, C. H. (1986). *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Ali (1541-1600)*. Princeton: Princeton University Press.
- Ingram, A. (2009). *English Literature on the Ottoman Turks in The Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Durham Üniversitesi.
- Sarton, G. (1942). Third Preface to Volume XXXIII: Brave Busbecq (1522-1592). *Isis*, 33 (5), 557-575.
- Tanırdı, Z.(1996). *Türk Resim Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Tekin, B. B. (2012). Arifi Süleymanname'si'nde Kaftan Tasvirleri: Kanuni Dönemi Dokümanları Hakkında Bir Değerlendirme. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 4 (2), 167-191.
- Von Martels, Z. (1994). The Colouring Effect of Attic Style and Stoicism in Busbequius's Turkish Letters'. In Zweder von Martels, (Ed.), *Travel Fact and Travel Fiction. Studies on Fiction, Literary Tradition, Scholarly Discovery, and Observation in Travel Writing* (140-157). Leiden: Brill's Studies.
- Von Martels, Z. (1995). Impressions of the Ottoman Empire in the Writings of Augerius Busbequius. *Journal of Mediterranean Studies. History, Culture and Society in the Mediterranean World* 5, 209-21.
- Yazıcı, T. (1993). Arifi. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (2, 371-373).
- Woodhead, C. (1983). An Experiment in Official Historiography: The Post of Şehnameci in the Ottoman Empire c. 1555-1605. *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, (75), 157-182.
- Wunder, A. (2003). Western Travelers, Eastern Antiquities, and the Image of the Turk in Early Modern Europe. *The Journal of Early Modern History*, (7), 89-119.